ראה ג

א. אויפן פסוק[1] „כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלקים אחרים גו״ איז רש״י מפרש „אחיך — מאב. או[2] בן אמך — מאם. אשר כנפשך — זה אביך וכו״. איז ניט מובן: פארוואס רעכנט ניט אויס דער פסוק צווישן די קרובים אויך אמך און אחותך[3]? און וויבאלד דאס איז א שווערקייט אין פשש״מ און רש״י באוואנט עס ניט [כמדובר כמה פעמים[4] אז רש״י פארענטפערט יעדער זאך וואס איז שווער אין פשש״מ; און בשעת ער האט ניט קיין הסברה ע״ד הפשט, זאגט ער איני יודע[5] וכיו״ב], דארף מען זאגן אז לדעת רש״י איז דאס מובן מעצמו ע״ד הפשט (אדער ס׳איז פארשטאנדיק לויט א פריערדיקן פירוש פון רש״י)[6].

ב. לכאורה קען מען פארענטפערן — ובהקדים אן אנדער שאלה: וויבאלד די תורה רעכנט דא אויס די וואס זיינען — ווי רש״י זאגט — „חביבין לך״, איז פארוואס זאל צווישן זיי ניט געראכנט ווערן אויך החביב לך כפשוטו, „רעך״ כפשוטו?

דער ראי״ם זאגט, אז דאס מיינט טאקע רש״י מיט זיין פירוש „אשר כנפשך, זה אביך״ — „ויחסר או״, אז עס איז פונקט ווי עס וואלט געשטאנען בכתוב „רעך או אשר כנפשך [זה אביך]״, ולפי״ז מיינט דער פסוק אויך רעך כפשוטו.

עס איז אבער שווער אזוי צו זאגען אין פרש״י, ווארום דעמאלט וואלט דאס רש״י געשריבן מפורש, ווי ער שרייבט גלייך פאר דעם „או בן אמך״; ובפרט אז דער לשון „אשר כנפשך״ איז בפשטות אן אפטייטש אויף „רעך״, וואלט רש״י זיכער געדארפט מפרש זיין אז דער פשט איז או „אשר כנפשך״.

מען קען אבער איינלערנען (עכ״פ בדוחק קצת), אז ביידע פרטים ווערן נכלל אין „רעך אשר כנפשך״ ניט אלס צוויי באזונדערע ענינים, נאר „רעך אשר כנפשך״ (סתם) מיינט אלע דרגות אין רעים אשר כנפשך (אויך רעך כפשוטו), און רש״י איז מפרש נאר דעם חידוש והוספה אויפן פשט, די (העכסטע) דרגא אין „רעך אשר כנפשך״ — „זה אביך״[7],

און עפ״ז איז „רעך אשר כנפשך״ כולל אויך (די צווישענדיקע דרגות) „אמך״ און „אחותך״[8].

---

1) פרשתנו יג, ז.

2) בהדפוסים שראיתי נעתקה תיבת „או״ באותיות גדולות, כהתיבות שרש״י מעתיק מהכתוב; ואולי י״ל שטעות הבחור הזעצער הוא וגם בזה שצ״ל ד״ה והמשך אחד: אחיך, מאב או בן אמך, מאם. ויש לברר בדפוסים אחרים ובכת״י.

3) שגם אלו נמנו בהד׳ קרובים בר״פ אמור. ולהעיר דשם מקדים „אמו״ ל„אביו״.

4) ראה לקו״ש ח״י ע׳ 13. וש״נ.

5) כבפ׳ תולדות כח, ה. ועוד.

6) באברבנאל כתב: ואולי התורה לא חששה לזכור האב והאם אם לפי שלא יזהיר את הבנים לשוב מאחרי ה׳ ואם לפי שלא יפול עליהם המשפט כי הרג תהרגנו ידך תהי׳ בו בראשונה כי איך יצוה את האדם שיהרוג בידיו את אביו ואת אמו אשר החמירה כ״כ בכבודם ומוראם כו׳. — אבל (נוסף ע״ז שזה רק לפי פירושו דרעך אשר כנפשך הוא רק ריע כפשוטו. משא״כ לפרש״י ד„זה אביך״ הרי אא״פ לתרץ כן. ועוד — גם לפירושו קשה): א) הו״ל לקרא להשמיענו מהו הדין באם יסיתך אביך או אמך. ב) עדיין קשה מדוע לא נאמר גם „אחותך״.

7) ראה גו״א כאן.

8) וגם עפ״ז מובן מה שלא נאמר בפירוש בהכתוב אביך — ראה פנ״י כאן.

עס בלייבט אבער שוועך: א) פאר־וואס ווערן אלע איבעריקע קרובים אויסגערעכענט בפ"ע און דוקא „אמך" און „אחותך" זיינען נכלל אין „רעך אשר כנפשך"?

ב) נאכמער: ווי‌באלד אז „פירש לך הכתוב את החביבין לך"[9] האט דאך דער פסוק זיכער געדארפט מפרט זיין „אמך", וואס זי איז חביב לך מער ווי „אחיך בן אמך" און אפילו מער ווי אביך, און דערפאר איז ביי איר מער שייך דער חשש פון „כי יסיתך"; ווי רש"י איז מפרש פריער אין פ' קדושים[10] אויף „איש אמו ואביו תיראו", אז „בכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים"[11].

ג. דער ביאור בזה: רש"י האט שוין כמ"פ[12] געזאגט דעם כלל „דבר הכתוב בהווה"; אויך אין דעם פסוק גופא אויפן ווארט „בסתר" זאגט רש"י „דבר הכתוב בהווה שאין דברי מסית אלא בסתר". ד.ה. אז דער כלל פון „דבר הכתוב בהווה" לויט רש"י, איז ניט בלויז ווען ס'איז דא א ברירה צו שרייבן צוויי לשונות, קלייבט אויס די תורה דעם לשון וואס איז „בהווה", נאר דער פסוק איז צוליב דעם אויך מוסיף בלשונו, בנדו"ד דעם ווארט — „בסתר".

ועד"ז: ווי‌באלד דער פסוק „כי יסיתך וגו" רעדט ווערן א מענטשן וואס ביי אים קען זיין „יסיתך בנך או בתך או רעך אשר כנפשך [זה אביך]"[13], ד.ה. א דערווואקסענער מענטש מיט א משפחה און ערווואקסענע קינדער — איז דער הווה און ע"ד הרגיל[14] אז דער „יסיתך" זאל ביי אים קומען נאר פון די וואס דער פסוק רעכנט אויס און ניט פון אחותך אדער אמך[15].

ד. די הסברה בזה: די הסתה „נלכה ונעבדה אלקים אחרים גו" קען זיין אויף צוויי אופנים: א) דורך טעמי שכל ואמונה — אייגער וואס האט א השפעה אויפן צווייטן אין עניני אמונה וכיו"ב, איז ער אים מסית „נלכה ונעבדה אלקים אחרים"; ב) מצד שכן/שאפט[16] און התקרבות יתירה אין זייער לעבן וואס אייגער האט מיט'ן צווייטן — קען ער אים אייננריידן און באווירקן צו דינען ע"ז אויך אן טעמי שכל ואמונה[17].

---

9) פרש"י כאן.

10) יט, ג.

11) באדרת אלי' להגר"א מפרש „או רעך — זה אב, אשר כנפשך — זו אם כו'".

12) משפטים כא, כח. כב, יז. כא. ל. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 130 ואילך, על השינויים והצורך בכל הפירושים.

13) הטעם בזה י"ל ע"ד הפשט, כי העונש „ידך תהי' בו בראשונה להמיתו" יתכן בזה דוקא שסיפק בידו לעשות, משא"כ זקן או צעיר ביותר.

או י"ל דענין „כי יסיתך גו' אשר לא ידעת" שייך ע"ד הרגיל בזה דוקא, משא"כ בגיל צעיר שאינו בדעה וידיעה רבה כ"כ. וכן לאידך באדם זקן אין רגיל (שאחרים ינסו להשפיע עליו) לשנות אופן החיים שלו ובפרט עד כדי לעבוד ע"ז ש„לא ידעת גו'".

14) ועפ"ז מה שכתב רש"י „פירש לך הכתוב את החביבין לך ק"ו לאחרים" — דלכאורה כיון ד„דבר הכתוב בהווה" אין צריך לזה — י"ל ע"ד משנ"ת בלקו"ש ח"ו שם (ס"ט) ש„דבר הכתוב בהווה" מתאים בכלל בדוגמא אחת ולא כשהכתוב מביא ב' דוגמאות ויותר. ולכן הוצרך רש"י לפרש „פירש לך הכתוב את החביבין לך כו'" כדלקמן. ובמשטות י"ל דרש"י שולל הטעות דרק אלה שפירש הכתוב (וטעמו וההוכחה — זיל בתר טעמי').

15) ובפרט שהכתוב נאמר בסגנון של סיפור שבזה יותר מסתבר לומר שהוא מצד „דבר הכתוב בהווה". ראה לקו"ש שם ע' 135 ואילך (ס"ז) ובהערה 35 שם.

16) ראה פרש"י במדבר ג, כט. שם, לח.

17) ומובן שאי"ז מצד דיבורו (נלכה ונעבדה גו') לבד (ראה דעת זקנים מבעלי התוס' בשם הרב בכור

עס איז אבער מובן, אז אויך דער ערשטער אופן פון „יסיתך וגו׳ נלכה ונעבדה אלקים אחרים״ איז ע״ד ההווה והרגיל פארבונדן מיט קירוב הדעת מצד משפחה־קרובה׳שאפט, וואס דער־מעגליכט אזא גרויסן „יסיתך״ ווי צו ע״ז, ובפרט — „בסתר״.

און דאס זיינען בכללות די צוויי סוגים וואס דער פסוק רעכנט אויס: „אחיך מאב או בן אמך מאם״ — איז בדרך כלל דער אופן ההסתה זייערער דורך טעמי שכל ואמונה; און עד״ז און נאכמער בנוגע לאב וואס האט א גרעסערע השפעה אויף בנו אין עניני אמונה; „בנך או בתך או אשת חיקך״ איז די השפעה ניט דורך אמצעות פון טעמי שכל ואמונה (וואהרום ס׳איז היפך פון סדר הרגיל, אז „בנך״ אדער „בתך״ אדער „אשת חיקך״ זאלן עם משפיע זיין טעמי שכל ואמונה ביז צו פועל זיין — אוועקגיין פון עבודת ה׳ און איבערגיין צו „אלקים אחרים אשר לא ידעת גו״), נאר מצד דער צוגעבונדענקייט פון קינדער און פון אשת חיקך צום טאטן און בעל.

אבער וויבאלד אז אויך דער ערשטער אופן פון יסיתך (ע״י טעמי שכל ואמונה) „בסתר״ איז ע״ד הרגיל שייך דעמאלט ווען זיי האבן א קרובה׳שאפט צווישן זיך, כנ״ל, דעריבער איז דער פסוק כולל ביידע אופנים צוזאמען ובסדר פון מלמטה למעלה אין זייער קרובה־שאפט: אחיך מאב (וואס האט אליין א משפחה) — מיט אים איז דא א התקרבות אלס די יורשי האב, וואס צוליב דעם קומען זיי אין באריורנג איינער מיט דעם צווייטן; בן אמך מאם — מיט אים איז די שייכות אין א גרעסערע מאס מצד דעם וואס זיי האבן איין מוטער, כנראה במוחש[18]; למעלה מזה איז די קורבה ושייכות פון בנך או בתך צו זייער טאטן: נאכמער קירוב איז ביי „אשת חיקך״[19]; למעלה מזה[20] איז רעך אשר כנפשך — און דעריבער רעכנט זיי דער פסוק אין אט דעם סדר[21].

ה. עפ״ז איז מובן בפשטות וואס דער פסוק רעכנט ניט אחותך און אמך: עס איז ניט רגיל אז א דערוואקסענער מענטש מיט אן אייגענער משפחה זאל האבן א שייכות יתירה מיט אחותו (וואס האט בד״כ אן אייגענע משפחה) עד כדי כך אז זי זאל קענען אויף אים פועל זיין („בסתר״) די הסתה פון „נלכה ונעבדה אלקים אחרים אשר לא ידעת גו״.

ועד״ז בנוגע צו אמך: כאטש אז מיט איר האט ער יע א נאענטקייט, האט זי אבער אויף אים ניט קיין השפעה בעניני

שור), שהרי נאמר „כי יסיתך״ שפרש״י „גרוי (אנ־רייצן)״. וראה מלבי״ם לספרי כאן.

18) ראה קדושין פ, ב. ראב״ע ובעלי התוס׳ כאן. וראה וירא כ, יב. ולהעיר מפרש״י תולדות כז, כט.

19) להעיר מפרש״י חיי שרה כד, סז. ולהעיר דבר״פ אמור נאמר תחלה „לשארו הקרוב אליו״ — אשתו (פרש״י) גם לפני „לאמו ולאביו״.

20) באברבנאל מפרש שסדרם בכתוב הוא מלמעלה למטה בסדר הקורבא: אשת חיקך רחוקה מקורבת האדם מן האחים והבנים וזכר הרע באחרונה כו׳. — אבל: א) זהו לפי פירושו ד„רעך אשר כנפשך״ הוא רעך כפשוטו ולא האב. ב) גם לדבריו, צ״ל שבנך או בתך קרובים יותר מאחיך בן אמך אלא שלפירושו „יותר רחוק שיתפתה אדם מהם כי הם ראויים לקבל את מוסר האב כו׳״. ג) לפי׳ רש״י „פירש לך הכתוב את החביבין לך״ — הרי נראה במוחש שהנאמר מאוהר בהכתוב חביב יותר.

21) עפ״ז מובן מה שרעך כפשוטו (שנכלל ברעך אשר כנפשך כנ״ל) חשיב לאחר בנך או בתך או אשת חיקך, כנראה במוחש שלריע חביב עליו — יש השפעה גדולה יותר מבני המשפחה. וראה אברבנאל.

אמונה: און אויך מצד הרגש הלב (ע"ד הרגיל „בהווה"), וויבאלד ס'רעדט זיך וועגן א דערוואקסענעם מענטש, וואס האט שוין אליין דערוואקסענע קינדער, איז זיין הרגש לאמו ניט אין אזא אופן פון התקרבות יתירה, אז זי זאל קענען אים דורכדעם באווירקן און איבער־שטעלן אין א מצב צו דינען ע"ז[22]. משא"כ א בן, בת אדער אשת חיקר, מיט וועמען מ'לעבט כסדר צוזאמען און די שטארקע צוגעבונדנקייט איז פון אזא סוג וואס קען האבן א השפעה בהנ"ל.

ו. איינע פון די הוראות וואס מ'קען פון דעם ארויסלערנען:

די אלע אויסגערעכנטע דרגות פון „אחיך גו"ר זיינען (אויך) מדרי' אין כחות האדם[23] — מדות, שכל וכו'; און פון דעם איז פארשטאנדיק, אז מצד די אלע מדרי' שבנפש קען זיין „יסיתך". ד.ה. אז אין עבודת השם קען מען זיך ניט פאר־לאזן (נאר) אויף דער עבודה שע"פ המדות וטעם ודעת דשכל.

נאכמער: אפילו „רעך אשר כנפשך זה אביך", וואס אב איז מדרי' החכמה[24] וועלכע איז שולל די זאך פון ע"ז — ווי דער אלטער רבי איז מבאר אין תניא[25] — אעפ"כ קומט דא די הוראה אויף וויפל עס דארף זיין דער „אל תאמין בעצמך"[26], אז אפילו מצד דער מדרי' פון אב, חכמה שבנפש, וויבאלד אז עס איז „כנפשך" — עס מישט זיך אריין א נגיעה פון זיין מציאות[27], קען מען ניט זיין זיכער אויסגעהיט פון ע"ז; מצד אים קען אויך קומען „יסיתך".

[ובמכש"כ[28] פון דעם וואס ס'איז מבואר[29] בנוגע צו ר' יוחנן בן זכאי וואס ער האט געזאגט[30] איני יודע באיזו דרך מוליכים אותי — כאטש אז ריב"ז לא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפלין[31] ופ' שנה למד ולימד תורה[32] — נאר דער ספק ביי אים איז געווען מצד פנימיות ועצם נפשו[33], ווי ס'איז מבואר אין חסידות].

און בכדי צו זיין אויסגעהיט פון „יסיתך וגו' ונעבדה א"א", דארף מען שטיין אין א תנועה פון מס"נ — מסירת הרצון, וואס איז העכער פון חכמה. און דאמאלט פועל'ט דאס אויך אויף די

---

22) להעיר מפסל מיכה — שופטים יז. ושם, ג: „ותאמר אמו גו' מידי לבני לעשות פסל גו'". אבל שם י"ל: א) שהי"א לא השפיעה עליו לעבוד ע"ז כי הי' עובד בלא"ה, ורק לעשות הפסל (ראה שם, ה: „והאיש מיכה לו בית אלקים גו'"). וראה פרש"י תשא לב, ד. סנהדרין קג, ב. ובפרש"י שם. ב) מקרה בלתי רגיל שגנב מתחלה מאמו, ועוד י"ל. ולהעיר מצרור המור כאן.

23) ראה אוה"ח כאן. בביאורי חסידות ב„ארצך מולדתך בית אביך" — ד"ה לך תרס"ו, תרס"ז, תש"ב, תש"ה, ובכ"מ.

24) תניא פ"ג.

25) פי"ח.

26) אבות פ"ב מ"ד.

27) ועפמש"נ: כי השוחד יעוור עיני חכמים (שופטים טז, יט).

28) שהרי בנוגע לריב"ז הוא לענין גורל שבנפש, בחי' עצם הנשמה, כמבואר במקומות שבהערה הבאה.

29) אוה"ת פנחס ע' א'עט ואילך. וראה גם ד"ה אך בגורל תרכ"ו ותשל"ה (בסה"מ מלוקט ח"א). וראה לקו"ת ויקרא ג, סע"ד. ד"ה אשרנו תרפ"ח ותרצ"ו (סד"ה להבין כו' הי' בעינך קיצורים לתניא ע' מא ואילך). וראה לקו"ת מסעי (צ, ב) באו"א.

30) ברכות כח, ב.

31) סוכה כח, א.

32) ר"ה לא, סע"ב. סנהדרין מא, א.

33) ומה שנאמר בזה הל' „יחידה" (ראה אוה"ת שם) אף שבבואה דבבואה לית להו — הכוונה לבחי' מקיף דחי', ומצד בחי' יחידה שבנפש אין שום נתינת מקום ההיפוך ח"ו — ראה ד"ה אשרנו שם ונק' ג"כ יחידה בד"ה (ראה ספר המאמרים עת"ר ע' קסב).

כחות שלמטה ממנה[34], אַנהויבנדיק פון אב בחי׳ חכמה, ולמטה מזה „אחיך בן אמך גו׳״, אַז ניט נאָר זאָל מען זיין אויס־געהיט און באַוואָרנט פון „יסיתך״, נאָר אדרבה — „אחרי[35] ה״א תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקון״[36].

(משיחת ש״פ ראה תשל״ב)

34) ראה ד״ה אשרנו שם.

35) פרשתנו יג, ה. ולהעיר שג״ז נאמר (בפרשה שלפנ״ז) בהמשך לזה שלא תשמע אל הדברים — „נלכה אחרי אלקים אחרים אשר לא ידעתם גו׳״.

36) פי׳ דרגות אלו — בדרושים עה״פ: לקו״ת פרשתנו יט, ב ואילך. סידור כג, סע״ד ואילך. אוה״ת פרשתנו ע׳ תרפ ואילך.